

УДК 342.951

О. С. Колюшева
начальник кабінету навчально-допоміжного персоналу
факультету підготовки фахівців для Національної гвардії України

МІСЦЕ Й РОЛЬ АНГЛОМОВНОЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку незалежної, демократичної, правової та соціальної держави й в умовах інтеграції України до європейської спільноти як ніколи постає важливе питання щодо англомовної термінології в юридичному дискурсі, зокрема в адміністративному праві.

Важливою є розробка єдиних термінологічних стандартів, унормування й упорядкування їх згідно з європейськими вимогами. Окрім того, розширення англомовної адміністративно-правової термінології відкриє шляхи до більш тісної співпраці з країнами Європейського Союзу як на міжнародному державному рівні, так на рівні ділового спілкування.

На підтвердження вищевикладеного Кабінет Міністрів України видав Розпорядження «Про затвердження плану заходів, спрямованих на активізацію вивчення громадянами англійської мови, на період до 2020 року», де чітко окреслено напрями діяльності щодо вивчення англійської мови учнями загальноосвітніх шкіл, здобувачами рівня магістра й доктора, створення інтернет-ресурсів і необхідної навчально-методичної бази, участі в програмах обміну та організації мовних таборів [15].

Окрім того, у 2015 році Президент України видав Указ «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні», в якому визначив, що англійська мова є мовою міжнародного спілкування. З метою сприяння її вивченню для розширення доступу громадян до світових економічних, соціальних, освітніх і культурних можливостей, які надають знання та використання англійської мови, забезпечення інтеграції України до європейського політичного, економічного й науково-освітнього простору, на підтримку програми Go Global, яка визначає вивчення англійської мови одним із пріоритетів стратегії розвитку, Президент окреслив коло завдань для Кабінету Міністрів України та обласних, Київської міської державних адміністрацій, що полягають у всебічному і ґрунтовному підході до вивчення англійської мови всіма верствами населення [16].

Дослідженням цієї проблеми займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, серед них Н.В. Артикуца, С.П. Головатий, Ю.Є. Зайцев, Т.П. Кравченко, А.М. Ляшук, В.М. Протасов, П.М. Рабінович, О.А. Сербенська, В.М. Тертишник, І.Б. Усенко, А.А. Ушаков та ін. Однак, незважаючи на значний внесок зазначених вчених у дослідженні цих наукових проблем, указані нау-

ковці не розкривали місце й роль англомовної адміністративно-правової термінології в сучасному адміністративному праві України, а досліджували більш широкі, спеціальні або суміжні актуальні питання.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу дериваційних і семантично-функціональних аспектів юридичної термінології теорії адміністративного права та чинного законодавства розкрити місце й роль англомовної адміністративно-правової термінології в сучасному адміністративному праві України.

Під час розгляду англомовної адміністративно-правової термінології в сучасному адміністративному праві України необхідно приділити увагу визначенню «термін». Лінгвісти наголошують на структурних і морфологічних характеристиках лексичної одиниці терміносистеми, зауважуючи, що це може бути як моно-, так і полілексемні одиниці номінативної та вербальної природи [11]. З іншого боку, однією з характеристик лексичної одиниці є її висока інформативність, компактність і однозначність, разом із тим вона є стислою заміною відповідного розгорнутого опису чи визначення поняття [13, с. 121].

Науковець Ф.О. Циткіна наголошує на «територіальній» обмеженості, при цьому ототожнюючи термін із професійною лексикою [23, с. 27]. Але треба зазначити, що в кожному визначенні терміна поділяється точка зору, що термін містить у собі таку властивість, як співвіднесеність із поняттям, реалією, предметом, явищем певної сфери, які він означає, співвідноситься з конкретним поняттям, реалією, предметом і явищем. Ми підтримуємо думку дослідника Ф.А. Циткіної щодо визначення: «Термін – це спеціальне слово або словосполучення, яке вживається для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання – науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва, юриспруденції тощо» [23, с. 25].

Ґрунтовно в більш загальному вигляді схожу з нами проблему досліджувала М.Б. Вербенець, яка вважає, що національна терміносистема співвіднесена з правовою системою України та визначається як субмова, яка відтворює активні процеси й тенденції до створення правової системи європейського простору [1].

На слухну думку М.Б. Вербенець, національна субмова права абсорбувала термінопоняття європейської правової традиції з її дефініціями та

лексичними відповідниками, що засвоювалися при безпосередніх контактах або за участі мов-посередників [1].

Дослідник Н.П. Яцишин проаналізував мовознавчі дослідження вітчизняних і зарубіжних учених і дійшов висновку, що, з одного боку, спостерігається значна інтенсивність розвитку юридичної термінології впродовж останніх десятиліть, це пов'язано з інтерпретацією і глобалізацією світового розвитку, з другого боку, відбулося становлення й виділення окремої мовознавчої галузі – юридичної лінгвістики, у лоні якої зосереджені сьогодні всі наукові розробки актуальних проблем юридичної термінології [24].

Юридична терміносистема української мови відбиває комунікативні потреби суспільства, вербалізовано репрезентуючи комплекс правових понять. Активні процеси в національному юридичному термінотворенні виявлені в тенденціях лексико-семантичного збагачення термінологічного лексикону, що є наслідком неосемантизації, неологізації, оптимізації запозичень та інтернаціоналізації [1].

Вітчизняний учений-адміністративіст М.В. Завальний у своєму дисертаційному дослідженні «Адміністративно-деліктне провадження, що здійснюється органами внутрішніх справ» дав визначення таким термінам, як «адміністративно-деліктне провадження», «суб'єкт провадження» й «учасник провадження» [7, с. 8].

Дослідник О.М. Стороженко обґрунтував необхідність використання такого терміна, як «домінуюче становище на ринку» замість «монопольне становище на ринку» [19, с. 6].

Науковець із суміжної галузі права С.П. Добрянський у своєму дисертаційному дослідженні запропонував, зважаючи на необхідність наукового обґрунтування та вдосконалення перекладу низки іншомовних термінів з прав людини українською мовою, переклад англійських термінів: термін “Universal Declaration” перекладати «Всезагальна Декларація» термін “Civil Rights” – «особові права»; терміносполучення “Human Being” тлумачити не в калькованому варіанті перекладу (як «людська істота»), а крізь призму категоріального апарату екзистенціалізму, котрий наголошує на неповторності індивідуального буття людини й значенні її прав для цього процесу, та відображати в україномовному варіанті терміном «людина» [4, с. 13].

Науковець А.С. Загороднюк досліджувала засадничий юридичний терміоелемент “legal”, який викликає науковий інтерес різноманітністю своєї юридичної семантики. Уживання досліджуваного поняття охоплює весь спектр галузей права. І залежно від функцій і сфери, у якій він уживається, термін змінює свої значення від вузького до ширшого й навпаки. Перекладачі

юридичних текстів повинні бути готові до трудомісткого та прискіпливого процесу підбору юридично правильного українського відповідника до цього англійського поняття. Під час перекладу досліджуваного прикметника українською мовою варто звертати увагу на контекст його вживання, а також основні функції в тексті. Звертаючись до термінографічних довідників, варто також урахувувати, до якої із запропонованих словникових груп належить поняття, адже це допоможе знайти єдиний відповідник під час його перекладу в ідентичних контекстах [8, с. 209].

Науковцем О.М. Войнич у дисертаційному дослідженні було систематизовано і структуровано теоретичні підходи до понять “government relations”, “public affairs”, розглянуто доробок вітчизняної наукової думки щодо концепцій лобізму як чинника політичної культури суспільства [2, с. 23].

О.В. Ричко розглядала проблему перекладу прикметника “public” у контексті “policy”. На її думку, поширено три варіанти перекладу терміна “public policy” українською, а саме: публічна, суспільна та державна політика. При цьому потрібно враховувати те, що зі змістом терміна “public policy” пов'язані повноважні дії органів державної влади. Як уважає О.В. Ричко (і ми погоджуємося з її думкою), «суспільна політика» не є вдалим варіантом перекладу, тому що суспільне (робота, думка) часто протиставляється державному [17, с. 3].

Що стосується публічної політики, то такий варіант перекладу в українській мові відповідає тільки одному зі значень “public” – «відкритий для всіх». Однак відкритість політики в демократичних державах не вичерпує всіх істотних характеристик “public policy” [17, с. 3].

Як бачимо, багато сучасних дослідників торкалися проблеми перекладу іноземної термінології щодо її тлумачення і правильного розуміння.

Однак вітчизняні вчені не розглядали вирішення проблеми варіацій перекладу адміністративно-правових термінів в адміністративному праві України. Уважаємо за доцільне розглянути деякі терміни й запропонувати можливі варіанти їх перекладу. На нашу думку, необхідно звернути увагу на такий термін, як “public administration”. З одного боку, його можна перекласти як державне та регіональне управління, з іншого – публічна адміністрація, третій варіант – державна служба. Важливо, що переклад «державне управління» – це калькування терміна “public administration”, так як не враховане поняття «публічний».

Погоджуємося з думкою О.О. Ходаковської, що англійська юридична термінологія є досить складною для перекладу, унаслідок значних відмінностей правових систем України та іноземних держав. Англійські терміни не є тотожними нор-

мативним поняттям української терміносистеми. Наявність інститутів, які властиві виключно юридичній системі англійських держав і відсутні в українській, призводить до виникнення таких термінологічних одиниць, які не мають еквівалентів. Отже, постають питання щодо адекватного перекладу юридичного дискурсу і юридичної термінології, яка міститься в законах, угодах, вимогах і положеннях [22].

Доцент Н.П. Яцишин відзначає, що функціонування юридичної термінології в Україні в усіх її вимірах (процес нормотворення, мовленева культура фахівців, упровадження усталених стандартів юридичної термінології на рівні держави) свідчить про непослідовне вживання термінологічних одиниць, порушення мовної цілісності текстів, калькування конструкцій із російської мови, невдалу синонімію, відсутність адекватних юридичних понять, низький рівень мовленевої культури (використання русизмів, діалектизмів, полонізмів тощо) [24].

На підтвердження вищевикладеного можна навести приклади багатьох англійських юридичних термінів, що мають синонімічні відповідники в українській мові як правового, так і неправового значення: *damage* – шкода, збитки (правове значення), втрата (загальне значення); *demand* – вимога (правове значення), прохання (загальне значення); *authentically* – достовірно, істинно (правове значення), вірогідно (загальне значення); *case* – казус (правове значення), випадок (загальне значення); *protection* – охорона, опіка, піклування (правове значення), захист (загальне значення); *security* – забезпеченість, заходи безпеки (правове значення), безпека, благополуччя (загальне значення).

Також під час перекладу юридичних термінів важливо враховувати контекст, у якому вони вживаються, наприклад: *estate* – майно (юридичний контекст), маєток; земельне володіння (загальний контекст); *brief* – короткий виклад справи (юридичний контекст), зведення, підсумок, резюме (загальний контекст).

Як уважає О.П. Зеленська, характерним для юридичної термінології в адміністративному праві є наявність сталих зворотів, таких як *within the jurisdiction* – відповідно до юрисдикції, *in one's capacity* – у правоздатності, *under sentence* – за вироком. Як правило, до їхнього складу входять прикметники: *without delay* – невідкладно, без зволікань, *on a charge of* – у звинуваченні, *by implication* – відповідним чином [10].

Варто звернути увагу на терміни-аббревіатури в англійській юридичній термінології. Словотвірна активність аббревіації в англійській юридичній термінології зумовлює широкі семантичні можливості. Скорочуються не тільки найменування закладів (*C.M.* – *Court Martial* – військо-

вий трибунал) і документів (*C.P.* – *Code of Civil Procedure* – Цивільно-процесуальний кодекс), а й найменування осіб (*def.* – *defendant* – підсудний) і дій (*H.T.* – *high treason* – державна зрада), що посилює продуктивність аббревіації [10].

Окрім того, прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», де визначається, що адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що, у свою чергу, є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Державна політика України щодо адаптації законодавства формується як складова правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроекування, обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроекування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроектного, технічного, фінансового забезпечення процесу адаптації законодавства України [14].

Отже, правильний і адекватний переклад є запорукою порозуміння не тільки між суб'єктами адміністративного судочинства, а й між державами на міжнародному рівні.

Нашою державою була підписана Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, в якій визначено цілі такого Партнерства, а саме: забезпечення у відповідних рамках політичного діалогу між Сторонами, який сприятиме розвитку тісних політичних відносин; сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин між Сторонами і, отже, прискоренню їхнього сталого розвитку; створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного, науково-технічного та культурного співробітництва; підтримка зусиль України щодо зміцнення демократії й розвитку її економіки та завершення переходу до ринкової економіки [21].

Як бачимо, під час перекладу юридичних термінів в адміністративному праві необхідно враховувати специфіку правового сфери, явище синонімії й контекст, у якому вживаються ці терміни. Такий підхід надасть можливість зберегти самобутність української мови та гарантує правильне розуміння вітчизняних науковців і юристів-практиків іноземними вченими в окресленій вище сфері.

Отже, роль англійської адміністративно-правової термінології в сучасному адміністративному праві України полягає у правильному та зрозумілому розумінні правової термінології адміністративного права України, це є запорукою

інтеграції України до європейського співтовариства, порозуміння між суб'єктами адміністративного права як на міжнародному, так і на загальнодержавному рівнях. Більше того, важливим є впровадження єдиного термінологічно вивіреного й науково обґрунтованого з юридичного та лінгвістичного поглядів українсько-англійського словника юридичних термінів.

Література

1. Вербец М.Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / М.Б. Вербец ; Ін-т філології Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – К., 2004. – 15 с.
2. Войнич О.М. Цивілізований лобізм як чинник політичної культури: концептуальний та прикладний виміри : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.03 / О.М. Войнич ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 21 с.
3. Гумовська І.М. Англійська юридична термінологія в юридичних текстах: генезис, дериваційні та семантично-функціональні аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / І.М. Гумовська ; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2000. – 19 с.
4. Добрянський С.П. Актуальні проблеми загальної теорії прав людини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / С.П. Добрянський ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2003. – 20 с.
5. Єщук О.М. Адміністративно-правове регулювання охоронної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О.М. Єщук ; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 16 с.
6. Єщук О.М. Лінгвістичні аспекти адміністративно-правової охорони / О.М. Єщук // Митна справа. – 2013. – № 5 (89). – С. 346–350.
7. Завальний М.В. Адміністративно-деліктне провадження, що здійснюється органами внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / М.В. Завальний ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2008. – 20 с.
8. Загороднюк А.С. Проблеми перекладу терміноелемента "legal" українською мовою (на матеріалі Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом) / А.С. Загороднюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». – 2015. – № 16. – С. 207–209.
9. Згурська В.Г. Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках україномовного перекладу / В.Г. Згурська // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2010. – Вип. XXIII. – Ч. 2. – С. 535–542.
10. Зеленська О.П. До питання про юридичну термінологію в англійській мові та самостійну роботу курсантів над нею / О.П. Зеленська, А.В. Посохова // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 110. – Т. 1. – С. 198–200.
11. Комарова З.И. Ненормативная терминологическая лексика в отраслевой терминосистеме и терминологическом словаре / З.И. Комарова // 4 Житниковские чтения: актуальные проблемы лексикографирования научных исследований : материалы межвузовской научной конференции. – Челябинск, 2000. – Ч. 1. – С. 15–24.
12. Минзак О.В. Афіксальні антоніми в терміносистемі права (на матеріалі англійського юридичного курсу) / О.В. Минзак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/89_3/statti/99.pdf.
13. Полубиченко Л.В. Язык юридической документации как объекта учебного перевода в функционально-стилистическом аспекте / Л.В. Полубиченко // Вестник Московского государственного университета: лингвистика и межкультурная коммуникация. – М. : Изд-во МГУ, 1999. – Сер. 19. – № 3. – С. 116–129.
14. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 74.
15. Про затвердження плану заходів, спрямованих на активізацію вивчення громадянами англійської мови, на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.03.2016 № 199-р.
16. Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні: Указ Президента України від 16.11.2015 № 641/2015 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 215.
17. Ричко О.В. Вітчизняні аспекти науково-методологічного дослідження феномену публічної політики / О.В. Ричко // Державне управління: теорія та практика. – 2012. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_5.
18. Скороходько Е.Ф. Сучасна англійська термінологія : [навч. посіб.] / Е.Ф. Скороходько. – К. : УІІМ, 2002. – 76 с.
19. Стороженко О.М. Адміністративно-правова кваліфікація зловживань монопольним (домінуючим) становищем на ринку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О.М. Стороженко ; Нац. аграр. ун-т. – К., 2007. – 19 с.
20. Сушинська І.М. Юридична термінологія як один із складників формування мовленнєвої культури студентів-правознавців / І.М. Сушинська, П.Г. Давидов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/articles>.
21. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – С. 203. – Ст. 1794.
22. Ходаковська О.О. Специфіка англомовного юридичного дискурсу та особливості його перекладу / О.О. Ходаковська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 10. – С. 164–167.
23. Циткіна Ф.О. Термінологія й переклад / Ф.О. Циткіна. – Львів : ВЛІ, 1988. – 35 с.
24. Яцишин Н.П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять / Н.П. Яцишин // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2(2). – С. 99–103.

Анотація

Колушева О. С. Місце й роль англомовної адміністративно-правової термінології в сучасному адміністративному праві України. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню особливостей англомовної адміністративно-правової термінології в адміністративному праві України. Виконано аналіз чинного законодавства щодо інтеграції України до європейського простору й з'ясовано роль перекладу в адаптації вітчизняного законодавства до європейських вимог. Висвітлено основні проблемні питання перекладу адміністративно-правових термінів в адміністративному праві України.

Ключові слова: термінологія, ділове спілкування, суб'єкт провадження, термін, дискурс.

Аннотация

Колышева О. С. Место и роль англоязычной административно-правовой терминологии в современном административном праве Украины. – Статья.

Статья посвящена исследованию особенностей англоязычной административно-правовой терминологии в административном праве Украины. Сделан анализ действующего законодательства по интеграции Украины в европейское пространство и установлена роль перевода в адаптации отечественного законодательства к европейским требованиям. Освещены основные проблемные вопросы перевода административно-правовых терминов в административном праве Украины.

Ключевые слова: терминология, деловое общение, субъект производства, термин, дискурс.

Summary

Koliusheva O. S. The role of English administrative legal terminology of modern administrative law of Ukraine. – Article.

The article deals with the administrative features of English legal terminology in the administrative law of Ukraine. There is an analysis of current legislation about the integration of Ukraine into the European Union. The author investigates the role of translation in adapting national legislation to European standards. There are the basic issues of translation of administrative and legal terms in administrative law of Ukraine.

Key words: terminology, business communication, subject of the proceedings, term, discourse.